



# Rijnlandse Molenstichting

## Jaarverslag 2019

# Rijnlandse Molenstichting

### Inhoud:

1. Bestuur en organisatie	2
2. Activiteiten en gebeurtenissen in 2019	4
Overige gebeurtenissen in het kort	6
3. Molenonderhoud	7
4. Werken aan het draagvlak	11
5. Molenbiotoopzaken	12
6. Overleg gemeenten	14
7. Contact met andere organisaties	15

### Blz.:

Bijlage 1: Alle molens en molenaars van de Rijnlandse Molenstichting  
Bijlage 2: Positie van poldermolens vroeger en nu

# 1. Bestuur en organisatie

## Samenstelling bestuur

Aan het einde van het verslagjaar was de samenstelling van het bestuur als volgt:

Wim Bos, voorzitter

Arie Meerburg, secretaris en vicevoorzitter

Martin Filius, penningmeester

Bert van Osnabrugge, molenonderhoud/technische zaken

Hans Démoed, biotoopzaken

Kees Wassenaar, bestuurslid

Giel van Rijn, is adviseur molenonderhoud

Pieter Hellinga, is adviseur inzake Molenplatform Zuid-Holland

Loek Dijkman is erevoorzitter en adviseur

In de samenstelling van het bestuur is het afgelopen verslagjaar één mutatie opgetreden: de toetreding tot het bestuur van Kees Wassenaar. Kees Wassenaar was in het recente verleden wethouder van Leiderdorp. Onder meer betrokken bij de inrichting van de nieuwe Munnikkenpolder en de plaatsing van twee van onze molens. Op dit moment is hij wethouder in Wassenaar.

Het bestuur kwam dit jaar vier keer bijeen, op 8 maart, 14 juni, 6 september en 13 december. Bestuurlijke zaken worden in de tussenliggende perioden per mail en telefoon afgewikkeld. Vrijwel wekelijks is er een mondeling werkoverleg tussen voorzitter en secretaris. De technische zaken worden behandeld door het bestuurslid technische zaken in samenspraak met de adviseur en de molenmakers.

## Auditcommissie

Mede als uitvloeisel van de aanwijzing door de minister van OCW in 2017 om onze stichting aan te wijzen als Professionele Organisatie voor het Monumentenbehoud (POM), werd een audit-commissie ingesteld. In de taakomschrijving werd als overweging genoemd: *... "Het bestuur wil ter objectivering en ter verhoging van de efficiency van het gevoerde instandhoudingsbeleid een vorm van interne toetsing en beoordeling organiseren. (...) Het bestuur organiseert daarmee tegenspraak om de grote uitgaven inhoudelijk te becommentariëren, alvorens tot definitieve besluitvorming over te gaan"...*

De leden van de Auditcommissie zijn:

- De heer Gijs van Reeuwijk, directeur van Van Reeuwijk Bouwmeester te Arum als extern lid
- De heer Gerrit Keunen, tussen 1970 en 2005 als expert op het gebied van molens en waterbouwkundige werken werkzaam bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, thans RCE.
- Twee leden van het RMs-bestuur, Wim Bos en Bert van Osnabrugge completeren de commissie.

De auditcommissie kwam bijeen op 15 maart. Naast de bespreking van het Onderhoudsplan 2019 werden ook bezoeken gebracht aan de Buurtermolen en aan beide Lijkermolens in Rijpwetering.

## Molenaarscommissie

De Rijnlandse Molenstichting kent een Molenaarscommissie (MC). De Molenaarscommissie adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd. Taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in een reglement.

Aan het einde van het verslagjaar was de samenstelling van de molenaarscommissie als volgt:

Hans de Graaf, voorzitter en coördinator van de opleiding van leerling-molenaars  
Dorus Borst,  
Erik Kopp,  
Gert van Meeteren,  
Henk Kooi,  
Aad Toet.

Het jaarlijks overleg tussen bestuur en molenaarscommissie vond plaats op 1 februari. In dat overleg werd het Onderhoudsplan 2019 besproken. Daarnaast werd de personele bezetting van alle molens doorgenomen, met name daar waar er personele wisselingen werden verwacht door (toekomstig) vertrek van molenaars.

De Molenaarscommissie komt, los van het bestuur, een of twee keer per jaar zelfstandig bijeen. Het gaat dan bijvoorbeeld over de beoordeling van de technische staat van onze molens. Elk jaar wordt door de Molenaarscommissie de helft van de molens bezocht en beoordeeld. De resultaten worden vervolgens opgenomen in het Dynamisch Onderhoudsschema (zie hfst. 3).

De jaarlijkse vergadering van de molenaars vond op 15 november plaats. Op deze vergadering wordt o.a. het bestuur van de Molenaarscommissie gekozen. Twee molenaars waren aftredend: Dorus Borst en Aad Toet. Beide aftredende kandidaten stelden zich herkiesbaar. Er waren geen tegenkandidaten zodat zij werden herbenoemd. Aad Toet had al eerder aan de leden van de molenaarscommissie te kennen gegeven af te zien van de voorzittersfunctie van de molenaarscommissie. Als gevolg daarvan werd Hans de Graaf door de molenaarscommissie gekozen tot voorzitter. Wim Bos bedankte Aad en zijn vrouw Elly voor het werk dat zij gedurende vele jaren hebben verricht voor de Rijnlandse Molenstichting met twee bossen bloemen. Aad Toet is vanaf de oprichting van de molenaarscommissie voorzitter geweest.

## Molenaarsopleidingen

De Rijnlandse Molenstichting heeft een eigen opleiding tot molenaar. Die opleiding leidt op tot molenaar A, B of C.

Daarnaast kunnen molenaars deelnemen aan een opleiding van het Gilde van Vrijwillige molenaars dat opleidt voor een certificaat van de Vereniging De Hollandsche Molen.

Één leerling slaagde in april voor zijn molenaarsexamen van de Hollandsche Molen:

Klaas Wassens. Klaas werd plv. molenaar op de Broekdijkmolen bij Warmond.

Één leerling slaagde in december voor het examen voor molenaar B van de Rijnlandse Molenstichting: Inge Riemersma. Inge werd molenaar op de Zuidwijksemolen in Wassenaar.

Beide molenaars van harte gefeliciteerd, evenals hun leermeesters/instructeurs!

Wij mogen ons verheugen in een bestendige aanwas van leerling-molenaars.

Aan het einde van het verslagjaar waren er tien leerlingen in opleiding. Hieronder in volgorde van binnenkomst weergegeven:

naam	molen	leermeester(s)
Evert van Bokhorst	Meerburgermolen	Hans Brok
Carel Haveman	Groenendijksemolen	Amber Janssen
Sjoukje Fluit	Groenendijksemolen	Amber Janssen
Immanuel Horssen	Groenendijksemolen	Amber Janssen
Eric de Nes	Zwanburgermolen	Hans de Graaf, Henk Kooi
Yvonne Borst	Zwanburgermolen	Hans de Graaf, Henk Kooi
Ed van Diest	Hoogmadesemolen	Ruud Bax
Albert Root	Kagermolen	Aad Toet
Brigitte Bijl	Zwanburgermolen	Hans de Graaf, Henk Kooi
Jeanine van Dijk	Zwanburgermolen	Hans de Graaf, Henk Kooi

### Gouden Wiek 2019

Elk jaar wordt tijdens het 'captains-diner' van molenaars en bestuur in mei de Gouden Wiek aan een molenaar uitgereikt. Om in aanmerking te komen voor de Gouden Wiek gelden twee criteria:

- De kandidaat is een goed molenaar;
- De kandidaat heeft ook een bijdrage geleverd aan de Rijnlandse Molenstichting op een andere wijze dan molenaar.

Op basis van deze criteria verstrekt de molenaarscommissie een lijstje van potentiële kandidaten aan het bestuur, in willekeurige volgorde. Het bestuur kan zelf ook kandidaten toevoegen en neemt vervolgens een besluit. Dit jaar werd op 25 mei de Gouden Wiek uitgereikt aan **Hans de Graaf**, molenaar van de Zwanburgermolen in Warmond. Hans is behalve molenaar ook lid van de molenaarcommissie, coördineert de opleidingen van onze toekomstige molenaars en regelt het bezoek van fietstoeristen aan de Lagenwaardse Molen in april en mei van elk jaar.

Op initiatief van de Molenaarscommissie werd dit jaar ook een speciale Gouden Wiek toegekend aan **Arie Meerburg**. Arie Meerburg is al sinds 1986 actief betrokken bij de Rijnlandse Molenstichting. Hij diende onder twee vorige voorzitters: Thomassen en Dijkman. Hij was zelf enige jaren voorzitter voor dat Wim Bos het voorzitterschap van hem overnam. Thans is hij vicevoorzitter en secretaris van het bestuur van de Rijnlandse Molenstichting. De molenaars onderstreepten deze toekenning op 25 mei met een warm applaus. Op dinsdag 28 mei werd de Gouden Wiek bij hem thuis door Wim Bos opgespeld.

### Kruiwerk

Kruiwerk is de periodieke nieuwsbrief voor de molenaars van de RMs. Dit jaar kwamen drie nummers uit in februari, augustus en december.

### Maalwerk

Maalwerk is de periodieke nieuwsbrief voor donateurs en vrienden van de Rijnlandse Molenstichting. Maalwerk verscheen dit jaar in april.

## 2 Activiteiten en gebeurtenissen in 2019

## Rijnlandse Molenstichting 60 jaar

De Rijnlandse Molenstichting bestond in 2019 60 jaar. Het bestuur had zich voorgenomen daaraan enige aandacht te besteden.

Als eerste werd het beeldmerk van de Rijnlandse Molenstichting tijdelijk aangepast, zie voorpagina. Verder werd het besloten om de molenaars die de afgelopen tien jaren zijn toegetreten tot de Rijnlandse Molenstichting te interviewen en met beeldmateriaal op te nemen op onze website. In de loop van het jaar is Pieter Sleeboom begonnen met het interviewen van deze molenaars. Naar verwachting zal in 2020 het resultaat te zien zijn op de website.

Als derde activiteit werd besloten de website in 2019 qua vormgeving en qua technologie aan te passen en opnieuw in te richten. De vernieuwde website zal eveneens in 2020 worden gereed zijn.

Tot slot werd besloten om een nieuw molenboekje het licht te laten zien. Dat onderdeel is als afzonderlijk item hierna opgenomen.

## Molenplatform Zuid-Holland en het Molenmanifest

In het jaarverslag 2018 was al melding gemaakt van voorbereidende besprekingen tussen een aantal moleneigenaren in de Provincie Zuid-Holland. Doel daarvan was om met het oog op de Provinciale Verkiezingen in 2019 als moleneigenaren met één mond te willen spreken. In januari werd daartoe in Leiden een bijeenkomst belegd alwaar alle moleneigenaren werden uitgenodigd. Daar werd het besluit genomen tot de oprichting van het Molenplatform Zuid-Holland. Vanuit de Rijnlandse Molenstichting werd veel energie gestoken in de opzet van het nieuwe molenplatform evenals de SIMAV. Zo kwam het dat als 'kwartiermakers' Wim Bos (RMs) en Henk van Dieren (SIMAV) werden aangewezen om het platform van de grond te tillen. Later werd het Molenmanifest 2019 vastgesteld, het voertuig waarmee het molenveld zich voor het eerst gemeenschappelijk manifesteerde. In de verkiezingscampagne werden alle politieke partijen benaderd en vaak op een van de molens in de provincie uitgenodigd om kennis te maken met molenaars en te spreken over de behoeften van het molenveld.

Na de verkiezingen werd in juni werd de eerste algemene ledenvergadering het Molenplatform gehouden en werd o.a. een bestuur gekozen. Namens de Rijnlandse Molenstichting werd Pieter Hellinga voorgesteld en gekozen. Pieter werd later bij de onderlinge taakverdeling tot voorzitter van het Platformbestuur gekozen. Om het Molenplatform goed te kunnen blijven volgen werd Pieter Hellinga ook tot adviseur van het bestuur benoemd.

## Nieuw Molenboekje: 'Rijnlands Trots'

Onder de titel: "Onze Molens 2019-2020 Rijnlands Trots" verscheen in de tweede helft van 2019 het nieuwe molenboekje van onze stichting. Het boekje heeft een andere opzet gekregen dan het eerste molenboekje. Gebleven zijn alle molens, maar de teksten bij de molens hebben een minder technisch karakter gekregen en zijn meer anekdotisch van aard geworden. Nieuw zijn ook de advertenties van leveranciers van de Molenstichting geworden waarmee ruwweg driekwart van de kosten van het boekje kon worden gefinancierd. Tot slot werd een QR-code in het boekje opgenomen zodat toeristen de tekst in het Engels en het Duits kunnen volgen, alsmede een donatie kunnen doen.

Oplage van het boekje 5.000 is exemplaren. Het ligt gratis bij onze molens en bibliotheken, VVV-kantoren en gemeentehuizen in gemeenten waar onze molens staan.

## Nationaal Molenweekend

Het nationaal molenweekend vond plaats op 11 en 12 mei 2019. Negen molens waren helaas niet toegankelijk voor publiek, vanwege restauratie of groot onderhoud of vanwege het broedseizoen. De overige veertig molens waren opengesteld. Op de zondag waren er 8 molens toegankelijk voor het publiek.

In samenwerking met Kaag en Braassem promotie werden in deze gemeente een aantal activiteiten op de zaterdag georganiseerd: Vanaf het eetcafé De Vergulde Vos in Rijkswetering voeren boten volgens hop-on-hop-off-formule langs zes van onze molens. Bij drie molens kon men naar believen uitstappen om vervolgens door de molenaar uitleg te krijgen. Vervolgens kon men dan weer de eerstvolgende boot nemen om verder te varen. Vooral gezinnen met kinderen maakten hiervan gebruik.

Dan waren er nog specifieke activiteiten voor kinderen op het erf van de Lijkermolen1 in Rijkswetering. Tot slot werden er rondvaarten vanaf de Jachthaven in Kaag-dorp langs vier molens. Aan boord was steeds een molenaar die over de verschillende molens vertelde.

Enkele weken later kreeg de voorzitter van de Rijnlandse Molenstichting van wethouder Inge van der Meer van de gemeente Kaag en Braassem nog een cheque van € 435,-, door bezoekers van de Molendagen gedoneerd. Het geld zal worden gebruikt om t.z.t. informatiepanelen bij de beide Lijkermolens te plaatsen.

## Feestelijke Overdracht laatste molens HHR naar RMs

In het vorige jaarverslag werd al melding gemaakt van de formele overdracht van de laatste drie molens van het Hoogheemraadschap van Rijnland aan de Rijnlandse Molenstichting. Toen werd ook al besloten in 2019 daaraan op een meer feestelijke wijze aandacht te besteden. De Steektermolen en het gemaal 't Steekt in Alphen aan den Rijn waren de plaats waar op 7 september deze feestelijke overdracht plaatsvond. Aanwezig waren o.a. de Dijkgraaf de heer Rogier van der Sande en de Burgemeester van Alphen aan den Rijn, mevrouw Liesbeth Spies, medewerkers van het Hoogheemraadschap van Rijnland en bestuursleden en molenaars van de Rijnlandse Molenstichting en andere betrokkenen. Ter herinnering aan deze gebeurtenis onthulden de dijkgraaf en de voorzitter van de Rijnlandse Molenstichting een paneel waarop een tekst die herinnert aan de overdracht van de laatste molens van Rijnland naar de Molenstichting.

De voorzitter van de Rijnlandse Molenstichting hield bij deze gelegenheid een inleiding onder de titel "Positie van Poldermolens vroeger en nu". Deze inleiding is onder bijlage 2 in dit jaarverslag opgenomen.

## Molens als hulpgemaal

Onze molens zijn niet alleen allen rijksmonumenten, maar zijn ook werktuig. Twee molens hebben de functie van hoofdgemaal. 41 molens van de Rijnlandse Molenstichting hebben de functie van hulpgemaal voor het Hoogheemraadschap van Rijnland. Zij kunnen in geval van nood, bijvoorbeeld als een gemaal plotseling uitvalt of er extreem veel regen valt, door het Hoogheemraadschap worden ingezet om te malen. Dat gebeurde in 2019 zes keer. De Rijnlandse Molenstichting ontvangt een jaarlijkse vergoeding van het Hoogheemraadschap van Rijnland voor het operationeel houden van haar maalbare molens.

## Overige gebeurtenissen in het kort

## De eerste Elfmolenfietstocht

Door de Lionsclub in Leiderdorp en onder leiding van Erik Kopp, onze molenaar van de Munnikkenmolen in Leiderdorp, werd de eerste "Elfmolenfietstocht" op zaterdag 6 juli georganiseerd. Hoewel het weer niet echt meewerkte waren er toch 250 deelnemers die zich hadden opgegeven voor een tocht van 40 km langs -inderdaad- elf molens. Later kon aan de Rijnlandse Molenstichting een bijdrage worden overhandigd van € 750,-. Deze bijdrage is gebruikt voor de financiering van de informatiepanelen bij de Meerburger- en Munnikkenmolen in Leiderdorp. Het ligt in de bedoeling van de Lionsclub om van de Elfmolenfietstocht een jaarlijks evenement te maken.

## Monumentenweekend

In het weekend van 14 en 15 september werd het Nationaal Monumentenweekend gehouden. 33 molens waren open voor het publiek. Op zondag 15 september waren er acht molens open.

## Oplevering molens

Dit jaar kwamen aantal molens na restauratie gereed waarna deze werden overgedragen aan de molenstichting. Dat betrof de Lijkermolens 1 en 2 in Rijpwetering, De Lakermolen in de Lakerpolder bij Warmond en de Oucoopsemolen bij Reeuwijk. Verder waren er twee molens met Groot Onderhoud: de molen De Hoop Doet Leven bij Voorhout en de Veendermolen bij Roelofarendsveen. (zie ook hoofdstuk 3)

## Restauratie en Groot Onderhoud in 2020

Door de forse kosten die moesten worden gemaakt, met name bij de beide Lijkermolens moest het bestuur afzien om voor 2020 restauratiesubsidies aan te vragen bij de provincie. Wel werden bij de provincie subsidieaanvragen ingediend voor de regeling Groot Onderhoud voor de Boterhuismolen in Warmond en Kagermolen op het Kaageiland bij Kaag-dorp. Inmiddels is in het nieuwe jaar 2020 gebleken dat de subsidie voor de Boterhuismolen is toegezegd, maar dat voor de Kagermolen slechts een beperkte subsidie mogelijk is omdat het provinciale budget voor de Groot Onderhoudsregeling 'op' is. Wij zijn nog op zoek naar aanvullende financiering de Kagermolen. (zie ook hoofdstuk 3)

## Buurtmolendag Steektermolen

Bij de Steektermolen bij Zwammerdam organiseerde de molenaar op zaterdag 1 juni een 'Buurtmolendag'. De buurt was uitgenodigd om de molen te komen bezichtigen. Vele burens maakten daarvan gebruik. Iemand zei: "Ik woon aan de overkant en zie de molen al mijn hele leven, nu heb ik hem ook eens van binnen gezien". Er was koffie en limonade en er waren molenkoeken. Een mooi initiatief.

# 3 Molenonderhoud

## Een Dynamisch Onderhoudsschema

De staat van onze molens is vastgelegd in een Dynamisch Onderhoudsschema. Dat schema wordt permanent gevuld met onderhoudsgegevens van onze molens.

Onze technische mensen Bert van Osnabrugge en Giel van Rijn bezoeken regelmatig onze molens en rapporteren daarover, ook andere bestuursleden krijgen soms signalen en leggen dat neer bij de beheerder (Verbij) van dat Dynamisch Onderhoudsschema. Leden van de Molenaarscommissie bezoeken eens per twee jaar alle molens. Deze leden beoordelen, in samenspraak met de molenaar, eveneens de technische staat van elke molen en vullen dat in op een z.g. kruisjeslijst. Deze gegevens worden via een tablet digitaal doorgezonden naar Verbij.

De Molenmaker en zijn medewerkers komen dag aan dag bij onze molens en ook deze gegevens dienen als input voor het Dynamisch Onderhoudsschema; Tot slot zijn daar de signalen van de molenaars zelfs die direct of indirect worden gemeld.

Deze input staat er borg voor dat we scherp in beeld houden wat de staat van onderhoud is van onze molens. Vanuit dit Dynamisch Onderhoudsschema wordt een jaarlijks onderhoudsplan (OHP) opgesteld. Natuurlijk moet het OHP passen binnen de begroting. Altijd is het weer zo dat het onderhoud meer vraagt dan wij kunnen financieren. Daarmee boert het onderhoud van onze molens structureel achteruit. Wij werken aan een langetermijnplan, dat inzicht moet bieden welke tekorten er over een langere periode optreden. Mogelijk kunnen we dat langetermijnplan in de tweede helft van 2020 presenteren.

De uitvoering van het jaarlijkse OHP kan vervolgens worden ingedeeld in een aantal categorieën: Periodiek onderhoud en incidenteel onderhoud:

### Periodiek onderhoud

Het periodiek onderhoud gaat over telkens terugkerende werkzaamheden die volgens een min of meer vast schema worden uitgevoerd. Enkele van deze werkzaamheden zijn:

- het schilderwerk van een molen vindt in de regel eens per zes jaar plaats, soms vijf soms zeven jaar, afhankelijk van de staat van het schilderwerk;
- de controle van de bliksemafleiders en brandblussers voor alle molens vindt eens per drie jaar plaats;
- het bijhouden van het rietdekwerk is niet aan jaren gebonden, wel worden kleinere gaatjes meteen hersteld om grotere schade te voorkomen;
- het doorschuiven van de metalen roeden eens per tien jaar, maar bij houten roeden en/of assen eens in de vijf jaar;
- controle van het gaande werk, eens in de 3 á 4 jaar.

In 2019 werden zes molens geschilderd: De Doesmolen bij Hoogmade, de Groenendijksemolen bij Hazerswoude-Rijndijk, de Hondsdijksemolen bij Koudekerk aan den Rijn, de Lisserpoelmolen bij Lisse, de Vlietmolen bij Hoogmade en het Faljerilmolentje op het eiland Faljeril in de Kagerplassen.

Kosten per molen variërend tussen € 15.000 en € 25.000. (met uitzondering van het Faljerilmolentje).

### Incidenteel onderhoud

Als tweede grote moot van onderhoudsuitgaven gaat het over incidenteel onderhoud. Aan de hand van het Dynamische Onderhoudsschema wordt per molen bekeken wat er het komende jaar aan onderhoud moet worden uitgevoerd. Ook daar kunnen we bij een



tekort aan gelden, lang niet alles doen wat nodig is. In overleg met de Molenaarscommissie worden daarbij de volgende prioriteiten gehanteerd:

1. De molen moet veilig zijn
2. De molen moet wind- en waterdicht zijn
3. De molen is draai- en maalvaardig
4. De molen zit goed in de verf
5. Het overige onderhoud, inclusief molenerf en bedijking zijn op orde.

In de regel gaat het hier over onderhoud tot circa € 25.000.

### Financiering van Periodiek en Incidenteel onderhoud

De financiering van dit onderhoud, het onderhoud ten behoeve van de instandhouding, komt uit drie bronnen: rijk, provincies en gemeenten waar onze molens staan, en bijdragen uit fondsenwerving. In 2019 kwam dat neer op de volgende (afgeronde) bedragen:

Rijk	€ 242.000
ProvincieZH	€ 192.600
ProvincieNH	€ 1.800
Gemeenten	€ 68.700

Het rijk verstrekt een subsidie volgens de SIM-regeling (SIM = Subsidieregeling Instandhouding Monumenten). Op basis van diezelfde regeling verstrekt ook de provincie een bepaald deel.

Tenslotte verstrekken de meeste van de tien gemeenten waar onze molens staan, ook een jaarlijkse subsidie. Deze subsidies verschillen nogal. Door drie gemeenten wordt geen subsidie verstrekt. Bij de andere zeven gemeenten varieert de bijdrage per molen van € 3.800 tot € 850 per molen.

Wij hebben het voornemen om in 2020 en 2021 in gesprek te gaan met de gemeenten die tot op heden geen financiële bijdrage, of een – naar onze zienswijze- te beperkte bijdrage verstrekken.

### Groot Onderhoud

Onderhoud in omvang van meer dan € 25.000. maar meestal minder dan € 100.000. Het gaat dan over het vervangen of restaureren van grote onderdelen van de molen, bijvoorbeeld een binnen- of buitenroede vervangen, (gedeeltelijk) nieuw riet, herstel van metsel- en voegwerk, het vervangen van een (deel van) het staartwerk, windpeluw en het herstellen van voorkeuvelens (het samenstel van balken dat de voorkant van de kap van een molen vormt) en voeghoutkoppen, etc.

Maar soms overstijgen de kosten aan een molen het bedrag van € 100.000 als er een combinatie van groot onderhoud, periodiek en incidenteel onderhoud plaatsvindt.

In 2019 werd aan twee molens groot onderhoud uitgevoerd:

De **Veendermolen** te Roelofarendsveen, gemeente Kaag en Braassem

De werkzaamheden bestonden uit het herstellen en waterdicht maken van de (unieke) koperen dakbedekking. Verder zijn de fokken aan twee wieken vernieuwd.

De molen **De Hoop Doet Leven** in Voorhout. In de gemeente Teylingen

Bij deze (stenen) molen waren herstel- en restauratiewerkzaamheden aan de romp noodzakelijk. Verder is de tuigage aan de wieken vernieuwd.

## Financiering van het Groot Onderhoud

De financiering van Groot Onderhoud (en ook de restauraties) komt uit andere bronnen dan het periodiek en incidenteel onderhoud. De provincie Zuid-Holland heeft (als enige provincie!) een regeling voor Groot Onderhoud voor Molens. Per jaar wordt een bepaald budget ter beschikking gesteld. Dat betekent bij veel aanvragen dat een puntensysteem de doorslag geeft. Het subsidiepercentage is maximaal 50%.

Daarnaast werd voor deze twee molens het Molenfonds benaderd en een aantal andere fondsen.

Samengevat kwamen kosten en inkomsten van deze twee Groot Onderhoudsprojecten, afgerond, op het volgende neer:

<i>Kosten</i>	159.000	
<i>Inkomsten:</i>		
Provincie	79.000	
Molenfonds	30.000	
Overige fondsen	17.500	
Totaal	126.500	
Tekort	32.500	(voor rekening van de RMs)

## Restauraties

Volledige restauratie van molens, zoals tot in de jaren '90 veelvuldig gebeurde, is nu eerder uitzondering dan regel. De huidige praktijk gaat over deelrestauraties die bovendien vaak te maken hebben met geheel of gedeeltelijk funderingsherstel.

In geld uitgedrukt gaat het bij restauraties om werkzaamheden van in de regel vanaf circa € 100.000 tot circa € 500.000.

In 2019 ging het om de restauratie van vier molens:

### *Lijker 2*

Herstel van balklagen en zolders. Het metselwerk wordt van binnen aangeheeld en voor een deel aan de buitenzijde hersteld. Twee fokken worden vernieuwd alsmede een lange schoor. Los daarvan wordt het woongedeelte geïsoleerd, dit laatste niet is subsidiabel.

### *Lijker 1*

Herstel van balklagen en zolders alsmede voeghouten. Het metselwerk binnen wordt aangeheeld en deels aan de buitenzijde hersteld en vier fokken worden vernieuwd evenals kuip en neuten die lijden hebben van de bonte knaagkever. Daarna vindt isolatie van het woongedeelte plaats, niet subsidiabel.

### *Lakermolen*

Rond de jaarwisseling 2018-2019 wordt met de restauratie van de Lakermolen begonnen. Het gaande werk moet worden hersteld en deels worden vernieuwd waaronder het vervangen van de staartbalk. Het houtwerk van luiken, ramen en kozijnen moet worden hersteld evenals het houtwerk van en rondom het scheprad. Het rietdek van de kap wordt vernieuwd. Daarnaast wordt het buitenmetselwerk waar nodig hersteld.

### *Oucoopsemolen*

Na twee jaar uitstel (vanwege te lage dekking van de kosten), kon in 2019 eindelijk de restauratie van de Oucoopsemolen van start. De werkzaamheden betroffen

(funderings-) werkzaamheden aan voorwaterloop die van de molen dreigde af te scheuren. Daarnaast werden wachtdeurstijlen en een nieuwe wachtdeur en een nieuwe sluisdeur aangebracht.

### De financiering van de restauraties

Het kabinet Rutte 3 besloot eenmalig extra € 325 miljoen in cultuur en erfgoed te investeren. Daarvan ging 3,5 miljoen naar het Molenfonds van de Hollandsche Molen. De Rijnlandse Molenstichting kon een beroep doen op het Molenfonds voor de restauratie van drie hiervoor genoemde molens (exclusief de Oucoopsemolen) voor een percentage van 70% van de kosten. Inclusief fondsenwerving ontstaat dan voor deze vier restauraties het volgende beeld:

<i>Kosten</i>	723.000
<i>Inkomsten:</i>	
Molenfonds	355.000
PZH	107.000
Overige fondsen	137.500
Totaal	599.500
Tekort	123.500 (voor rekening RMs)

Deze kosten mét de kosten van het Groot Onderhoud en de niet subsidieabele kosten van het isoleren van het woongedeelte van de Lijkermolens, drukten zwaar op de uitgaven. Dat leidde in het najaar van 2019 tot het besluit om in 2020 geen restauratieprojecten aan te pakken.

## 4 Werken aan het draagvlak

### Waarom werken aan draagvlak?

“Waar denk je aan bij Nederland?” Die vraag werd in een onderzoek gesteld aan 1700 Nederlanders. Op plaats 1 en 2 kwamen ‘Nederland als thuisland’ en ‘Nederland als een fijn land’. Op plek 3 stond: ‘Kaas’ en op 4: ‘Vrijheid’. Dan op vijf: ‘Molens’. Op 6: ‘Water, scheepvaart en dijken’. Dan achtereenvolgens: ‘Tulpen, het Weer en Klompen’.

Molens mogen zich dus nog steeds verheugen in grote aandacht, populariteit en draagvlak.

Maar draagvlak voor molens, dus ook de bereidheid om daar gemeenschapsgeld in te steken is nooit onuitputtelijk. Daarom wil de Rijnlandse Molenstichting het publiek ook bij voortdurende in de gelegenheid stellen kennis te maken met onze molens. Dat doen we op de Nationale Molendagen en Open Monumentendag. Dat doen we ook door op elke eerste zaterdag van de maand (uitgezonderd juli en augustus) de molens te laten draaien en open te stellen voor het publiek.

### Molens draaien

Molens zijn niet alleen monumenten maar ook werktuig. Ze kunnen draaien en malen en dat moet ook zichtbaar zijn. Ook de provincie Zuid-Holland stelt het op prijs dat molens regelmatig draaien. Daarom verstrekt de provincie een ‘draaipremie’ gebonden aan het aantal omwentelingen per molen vanaf 60.000 omwentelingen per jaar.

Het aantal omwentelingen voor alle molens van de stichting komt, afgerond, in 2019 uit op ruim 9,5 miljoen omwentelingen. Dat is gemiddeld per molen bijna 198.000 omwentelingen. Voor de provincie aanleiding om een draaipremie uit te keren van circa € 17.500.

## Molenbezoek

Wij hebben onze molenaars gevraagd ook in 2019 het aantal bezoekers aan hun molen te registreren. Dan gaat het niet om langsfietsende bezoekers die hun hand opsteken, maar bezoekers waaraan de molenaar 10 minuten of meer aandacht besteedt. Ook dat bracht aardige cijfers aan het licht. In totaal brachten op deze wijze meer dan 9.800 mensen een bezoek aan een van onze molens. De helft kwam individueel, de andere helft was deel van een groep of nam deel aan een evenement. De molens waar in 2019 meer dan 400 bezoekers kwamen zijn, in alfabetische volgorde: Broekdijkmolen, Googermolen, Grootemolen, Lijkermolen<sup>2</sup>, Meerburgermolen, Munnikkenmolen, Veendermolen en Zwanburgermolen.

## Toerisme en Recreatie

In toenemende mate krijgen molens een rol in het toerisme en de recreatie. Al enige jaren doet een reisbureau een beroep op ons om in de bloeitijd van de tulpen, april en mei, buitenlandse fietstoeristen een molen te laten bezoeken. Tussen de 15 en 20 groepen komen dan langs. Een van onze molenaars coördineert dat en tal van andere molenaars zijn er bij betrokken om uitleg te geven over de waterstaatkundige bijzonderheden inclusief de rol van de poldermolen. De molenstichting ontvangt vervolgens voor elke groep een vergoeding.

Dat soort vragen, o.a. van reders uit de omgeving, neemt toe, maar ook het bezoek van verenigingen en clubs breidt zich langzamerhand uit. Het is een uitdaging om als organisatie van vrijwilligers deze groepen goed te woord te kunnen staan.

## Informatiepanelen

Bij molens die aan wandel- en fietspaden liggen komt veel bezoek. Maar niet altijd is er een molenaar. Vandaar dat bij deze molens panelen worden geplaatst met daarop in het kort de historie en een doorsnede van de molen. Verder staat op zo'n paneel een QR-code waarmee Engels- en Duitssprekende toeristen te tekst op het paneel in hun eigen taal kunnen lezen plus een donatiemogelijkheid.

De panelen worden alleen geplaatst als er sponsors kunnen worden gevonden. Wat dat betreft was het dit jaar een goed jaar en konden panelen worden geplaatst bij de volgende molens: de Broekdijkmolen bij Warmond, de Stevenshofjesmolen in Leiden, de Zwanburgermolen bij Warmond, de Munnikkenmolen en de Meerburgermolen bij Leiderdorp, de Lagenwaardsemolen bij Koudekerk aan den Rijn en de Steektermolen bij Zwammerdam.

## 5 Molenbiotoopzaken

In het (polder)landschap hebben molens een grote cultuurhistorische en landschappelijke waarde. De omgeving waarin de molen staat, de molenbiotoop, is niet alleen van fundamenteel belang voor de werking van de molen, maar ook voor zijn positie en landschappelijke uitstraling. Voor het functioneren is de windvang cruciaal,

als herkenningspunt in dorpsgezicht of landschap is open ruimte van groot belang. Het zoveel mogelijk open houden van de omgeving van de molen, het handhaven van de molenbiotoop, is dan ook een belangrijke taak van onze molenstichting.

Wij merken dat de molenbiotoop onder druk staat, zeker in het drukke westen van ons land, waar onze molens staan. Want de wereld staat niet stil. (Boeren)bedrijven en overheden hebben soms uitbreidingsplannen en willen nieuwbouw plegen binnen de afstand van 400 m. van een molen, waarbij de regels voor handhaving van de molenbiotoop gelden. Gemeenten (en soms ook de provincie) beoordelen of een bouwaanvraag die inbreuk maakt op de molenbiotoop. Men is verplicht om ons om advies te vragen bij zulk soort plannen. De meeste gemeenten doen dat ook, maar het is jammer dat een enkele gemeente dat (uit onwetendheid?) nalaat. Ons advies is weliswaar van belang, maar niet doorslaggevend.

Het bevoegde gezag neemt na afweging van alle belangen die een rol spelen, het besluit of zo'n bouwaanvraag gehonoreerd kan worden. Wel kunnen wij een zienswijze indienen en zo nodig bezwaar aantekenen in de procedure, als het besluit volgens ons niet acceptabel is. Bij aantasting van de biotoop dient compensatie geboden te worden in fysieke zin (bijv. sloop van oude gebouwen) of financiële vorm. Wij merken dat compensatie niet vanzelfsprekend is en ontweken wordt. Andere overheden letten er niet of nauwelijks op dat een gepaste compensatie wordt geboden., zelfs als de initiatiefnemer van het bouwplan daartoe bereid is.

Het spreekt vanzelf, dat wij in beginsel tegen elke aantasting van een molenbiotoop zijn. Maar dat helpt niet altijd. Met name als er overheidsbelangen in het geding zijn heeft handhaving van de molenbiotoop nauwelijks prioriteit. Dat heeft onze stichting ervaren bij de aanleg van de Rijnlandroute en een nieuwe wegontsluiting over de N11, nabij Heineken, beide in de gemeente Zoeterwoude.

### Stand van zaken molens Zelden van Passe en de Groote Molen

In het geval van de Rijnlandroute, wordt de positie van molen 'Zelden van Passe', gelegen aan Rijksweg A4, ernstig bedreigd door de aanleg van fly-overs voor de aansluiting van de Rijnlandroute op de A4. Ons pleidooi voor de aanleg van fly-unders vond geen gehoor: te duur. En onze bezwaren in de procedure zijn afgewezen. De landschappelijke inbreuk is groot, maar ook de windvang wordt sterk belemmerd, terwijl de fly-overs ook nog eens voor turbulentie zorgen, waardoor het malen nog meer wordt bemoeilijkt. Intussen is begonnen met de aanleg, zonder een oplossing voor de biotoopproblemen te bieden. Wel is ons in 2019 de maximale financiële vergoeding, een soort nadeelcompensatie, toegekend. Met dat geld moeten wij de schade die dit bouwwerk op het gaande werk van de molen heeft, zo goed mogelijk ondervangen. Een vergelijkbaar verhaal betreft de Groote Molen, waarnaast op korte afstand, een 8 tot 10 m. hoge nieuwe weg is gepland. Over het afgelopen jaar is er met betrekking tot deze procedure geen vooruitgang geboekt.

### Groenendijksemolen

Uitbreidingsplannen van een bedrijf in de nabijheid (afstand 200 – 300 m.) van de Groenendijkse molen stuiten in de huidige vorm op weerstand bij het bevoegd gezag. Het betreffende bedrijf is bereid ons te compenseren. Wij hebben laten weten ons aan te sluiten bij de beslissing van het bevoegd gezag. In 2019 is overeenstemming bereikt

tussen de onderneming en het bevoegd gezag. Er is onze stichting toegezegd dat er een financiële compensatie zal worden geboden.

### HLS Informatiecentrum Leiderdorp

De gemeente Leiderdorp wil ontwikkelingen rond recreatie en horeca toestaan rond het HSL-informatiecentrum. Aanvankelijk waren dit omvangrijke plannen die in de omgeving, en ook bij natuurorganisaties het nodige verzet hebben veroorzaakt. Er is de intentie dat ter plaatse een horecagelegenheid komt met recreatieve opties.

Vanuit de Rijnlandse Molenstichting is door bestuurslid Hans Demoed en molenaar Thomas Hoogervorst overleg gevoerd met de gemeente en de initiatiefnemer. Dat heeft geleid tot een gewijzigd plan en bestemmingsplan. Een risico blijft ook hier de toekomstige begroeiing en handhaving door de gemeente. Hier wordt getracht nadere afspraken over te maken. Met de recreatieve ontwikkeling ontstaat ook een impuls voor het gebied en daarin kunnen de vijf molens in het gebied ook hun voordeel mee doen. De effecten in windvang hebben vooral betrekking op de Does- en de Kalkmolen op het grondgebied van Hoogmade. Maar met de aanpassingen zijn de effecten binnen de marges van de Molenbiotoop en kan ook de Provincie Zuid-Holland instemmen.

### Omgevingsgroen

Een veel voorkomend probleem is de hoogte van de begroeiing in de directe omgeving van molens. Het molenerf wordt in dat opzicht door onze molenaars goed bijgehouden, maar op de gronden van burenen binnen de biotoop laat men de bomen nog wel eens te lang doorgroeien. Snoeien en kandelaberen kost geld, dus dat blijft veelal achterwege. Overleg met de burenen is dan meestal de eerste stap.

## 6 Overleg gemeenten

Wij onderhouden veel contacten met de gemeenten in ons werkgebied. Dat kan gaan over de molenbiotoop, de WOZ-waarden van onze molens, de bijdragen voor het molenonderhoud of de toeristisch-recreatieve betekenis van de molens.

### Kaag en Braassem

Met gemeenten en andere moleneigenaren is gesproken over de mogelijkheden om molens meer te betrekken bij het toeristisch-recreatieve beleid in de Rijn- en Veenstreek. Dat laatste is met name aan de orde in de gemeente Kaag en Braassem. Met de organisatie "Kaag en Braassem-promotie" hebben wij vorig jaar goed samengewerkt om van de Nationale Molendag een succes te maken, zie hfst. 2 onder 'Nationaal Molenweekend' in dit verslag.

Het probleem van veel te zwaar, vooral landbouwverkeer op de Poeldijk in Rijpwetering en als gevolg daarvan de ernstige schade aan de waterlopen van de Lijkermolens, is nog steeds niet opgelost. Op de Poeldijk geldt een verbod voor zwaar verkeer, maar er wordt niet gehandhaafd. Gebleken is dat deze watergangen tot de verantwoordelijkheid behoren van het Hoogheemraadschap van Rijnland. Wij zijn in gesprek met de gemeente en HHR om tot een oplossing te komen. Oplossingen liggen op tafel, maar de vraag is wanneer er knopen worden doorgesneden en vooral wie betaalt. Er heeft wel overleg

tussen deze partijen plaatsgevonden, maar helaas in 2019 is nog geen definitieve oplossing gevonden waarover partijen het eens konden worden.

### **Bijdragen van gemeenten in de onderhoudskosten**

Op drie na alle gemeenten waar onze molens staan, dragen gemeenten bij aan de onderhoudskosten. Weliswaar niet het niveau van 25% van de onderhoudskosten zoals afgesproken aan het einde van de jaren '80 van de vorige eeuw, maar ook de huidige bijdragen zijn natuurlijk zeer welkom, zie ook hfst. 3 van dit verslag onder 'Financiering periodiek en incidenteel onderhoud'.

Overleg met de gemeente Zoeterwoude heeft geresulteerd in een hogere jaarlijkse onderhoudsbijdrage voor de Groote Molen en de Zelden van Passe. De vroegere bijdrage was afhankelijk van het daadwerkelijke onderhoud in een bepaald jaar (en dat wisselt nogal) en tevens gemaximeerd. Dat leidde er toe dat we in jaren van weinig onderhoud de maximum bijdrage (€ 1.132,- per molen) niet ontvingen, terwijl in jaren van veel onderhoud de maximumbijdrage nogal laag was t.o.v. de totale onderhoudskosten. Afgesproken is dat wij € 2000,- per molen per jaar ontvangen, los van de jaarlijkse onderhoudskosten.

### **De Onroerende Zaakbelasting OZB,**

De OZB-aanslag leidt vrijwel elk jaar tot de nodige bezwaren omdat wij de aanslagen voor de bewoonde molens te hoog vinden. De taxateurs van de gemeenten gaan o.i. slordig om met de bewoonde monumentale werktuigen die deze molens toch zijn. Men beschouwt een bewoonde molen als een ruime villa in het buitengebied, die een hoge waarde in het economisch verkeer vertegenwoordigt. Als je vraagt om recente verkoopwaarden van bewoonde molens geeft men niet thuis en worden er alleen vergelijkingen met riante vrijstaande woningen in het landelijk gebied gemaakt. Men ontkent dat een bewoonde molen in de eerste plaats een molen is, een werktuig. Dat er ook nog in gewoond kan worden is mooi, maar maakt van het werktuig nog geen villa. Over het algemeen zijn de ruimten kleiner dan in een normale woning en is de indeling afhankelijk van het werktuig in de molen. Dat er gemalen moet worden en de woonruimte daaraan ondergeschikt is gemaakt is al evenmin een punt van overweging bij de taxateurs. Er rest ons dus niets anders dan bezwaar te maken tegen de waarde van onze bewoonde molens. Ook de molenhuisjes, ook al staan ze op instorten, worden te hoog aangeslagen. Ook daar richten onze bezwaren zich dan tegen.

In 2019 is bezwaar gemaakt tegen te hoge taxaties bij de gemeenten Aalsmeer, Alphen aan den Rijn, Kaag en Braassem en Lisse. Voorts zijn een aantal onjuistheden in de omschrijvingen/aanslagen inzake eigendom en recht gecorrigeerd.

## **7 Contact met overige organisaties**

### **De Hollandsche Molen**

De RMs is lid van de Vereniging De Hollandsche Molen(DHM). Wij nemen deel aan de Molenadviesraad van DHM, een bijeenkomst van de grotere (provinciale) molenorganisaties die in de regel 2 keer per jaar bijeenkomst. Daarnaast wordt deelgenomen aan de jaarvergadering en andere bijeenkomsten van DHM die zinvol zijn voor de RMs. Er is daarnaast regelmatig overleg tussen de directie van DHM en de voorzitter van onze stichting over zaken van gemeenschappelijk belang.

### **Molenplatform Zuid-Holland**

In hoofdstuk 2 van dit verslag wordt al gememoreerd dat er door de Rijnlandse Molenstichting in dit verslagjaar flink getrokken is aan de oprichting van het molenplatform in de provincie. Als de schijn niet bedriegt krijgt het platform een belangrijke rol in het contact tussen de provincie en moleneigenaren. De provincie Zuid-Holland is een provincie die altijd goed is geweest voor zijn molens. Dat getuigen ook het beleid met betrekking tot de molenbiotoop en de verschillende financiële mogelijkheden zoals een Groot-Onderhoudsregeling en de jaarlijkse draaipremie. De samenwerking tussen provincie en moleneigenaren heeft alles in zich om succesvol te zijn.

### **Hoogheemraadschap van Rijnland**

Met de directie van het Hoogheemraadschap Rijnland (HHR) wordt enkele malen per jaar overleg gevoerd over onderwerpen van gemeenschappelijk belang. Na de overdracht van de laatste molens van HHR naar de Rijnlandse Molenstichting in 2018 is dat opnieuw opgepakt door een agenda op te stellen voor de middellange termijn. Vanuit het bestuur van de stichting nemen twee personen deel aan dat overleg.

### **Gilde van Vrijwillig Molenaars**

Overleg met het Gilde van vrijwillig molenaars (GVM) in de provincie Zuid-Holland heeft er toe geleid dat aan het einde van 2015 een samenwerkingsovereenkomst vrijwel rond was. In 2016 is deze van kracht geworden nadat ook het Gilde landelijk zijn handtekening heeft gezet. De kern van deze overeenkomst is dat de poldermolens van RMs in principe beschikbaar zijn voor de opleidingen van het Gilde. Ook kunnen molenaars die over een RMs diploma beschikken via een verkorte leerweg deelnemen aan de opleiding van het Gilde. Onze molens zijn beschikbaar voor het afnemen van examens.

### **Het Alphens Molenoverleg**

In de gemeente Alphen aan den Rijn, waar de RMs zeven molens in eigendom heeft, is mede op verzoek van de gemeente, een overlegstructuur van alle moleneigenaren in de gemeente tot stand gekomen. Het overleg fungeert als klankbord voor de gemeente en als 'belangenbehartiger' vanuit de eigenaren naar de gemeente. Daarnaast is het overleg ook beschikbaar voor vragen van maatschappelijke organisaties in de gemeente.



Bijlage 1

Molens en molenaars van de Rijnlandse Molenstichting per december 2019

<b>Gemeente</b>	<b>Naam Molen</b>	<b>Molenaar(s)</b>
Aalsmeer	Stommeermolen	Jan Hofstra
Alphen aan den Rijn	Geremolen (of Blauwe Wip)	Theo Borsboom
Alphen aan den Rijn	Groenendijksemolen	Amber Janssen
Alphen aan den Rijn	Hondsdijksemolen	Gert van Meeteren, Thom Hoogervorst
Alphen aan den Rijn	Lagenwaardsemolen	Pieter den Haan
Alphen aan den Rijn	Rietveldsemolen	Ad Brekelmans
Alphen aan den Rijn	Steektermolen	Pieter Koopmans
Alphen aan den Rijn	Vrouwgeestmolen	Hans Vrolijk
Bodegraven-Reeuwijk	Oucoopsemolen	Nico van den Bos, Johan Ottevanger
Bodegraven-Reeuwijk	Weijpoortsemolen	Jan Ottevanger
Bodegraven-Reeuwijk	Adermolen	Leo van der Vlist, Jan Vroege
Kaag en Braassem	Blauwe Molen	Antoon Vermeij
Kaag en Braassem	Buurtermolen	Alice de Wit, Amber Janssen
Kaag en Braassem	Doesmolen	Peter van Driel
Kaag en Braassem	Googermolen	Rinus Schutten
Kaag en Braassem	Grosmolen	Jos van der Donk, Ron van Benten
Kaag en Braassem	Hoogmadesemolen	Sander de Koning, Nanda van der Burg
Kaag en Braassem	Kalkmolen	Ruud Bax
Kaag en Braassem	Kagermolen	Arie Driesprong
Kaag en Braassem	Lijkermolen1	Jan Verhaar
Kaag en Braassem	Lijkermolen2	Ton Engelbart
Kaag en Braassem	Moppemolen	Patrick Huigsloot, Paul vd PouwKraan
Kaag en Braassem	Rodemolen	Aad Toet, Eric Toet
Kaag en Braassem	Veendermolen	Paul Knelange
Kaag en Braassem	Vlietmolen	Pieter den Haan
Kaag en Braassem	Vrouw Vennemolen	Dorus Borst
Kaag en Braassem	Waterloosmolen	Hans Lippens
Leiden	Stevenhofjesmolen	Hugo Witteman
Leiderdorp	Achthovensemolen	Kees van der Steege, Leo Middelkoop
Leiderdorp	Doeshofmolen	Koos Groenendijk, Thom Hoogervorst
Leiderdorp	Meerburgermolen	Willem van Duyn
Leiderdorp	Munnikkenmolen	Hans Brok, Bob Feenstra
Lisse	Lageveensemolen	Erik Kopp
Lisse	Lisserpoelmolen	Rob Potter
Noordwijk	Hogeveensemolen	Robert van Vuuren
Noordwijk	Hoogewegsemolen	Tom Melman
Teylingen	Boterhuismolen	Willem Langeveld
Teylingen	Broekdijkmolen	Jan Hoogenboom
Teylingen	De Hoop Doet Leven	Ben Hoogduin, Klaas Wassens
Teylingen	Faljerilmolen	Willem Waltman, Kees Hoogeveen,
Teylingen	Kokmolen (of Koggemolen)	Bart Dooren,
Teylingen	Lakermolen	Jan Blok
Teylingen	Nieuwe Hofmolen	Kees de Haas
Teylingen	't Poeltje )*	Kees de Haas
Teylingen	Zwanburgermolen	Hans Roest
Teylingen	Zweilandermolen	Frans Verra
Wassenaar	Zuidwijksemolen	Hans de Graaf, Henk Kooi
Zoeterwoude	Groote Molen	Kees de Haas
Zoeterwoude	Zelden van Passe	Inge Riemersma
		Pieter Hellinga
		Fred Boot, Johan Koudijs,
		Jannick Schouten

)\* ook wel: Klaashennepoelmolen

## **POSITIE VAN POLDERMOLENS VROEGER EN NU**

Inleiding door Wim Bos, voorzitter van de Rijnlandse Molenstichting, bij gelegenheid van de onthulling van de panelen bij de Steektermolen en gemaal 't Steekt bij Alphen aan den Rijn op 7 September 2019.

### **De Steektermolen**

We staan aan de voet van de Steektermolen. Gebouwd op de plek waar in 1486 de Oude Steektermolen is gebouwd en – voor zover we weten- in 1597 vernieuwd. Dat jaartal wordt daarom aangehouden als het bouwjaar van deze molen.

De molen is nu de grootste wipmolen in Rijnland. Een kleine of grote molen wordt in eerste instantie afgemeten aan de diameter van het wiekenkruis, in dit geval 26,60 meter. Zoals veel molens in de jaren dertig van de vorige eeuw, is ook deze molen toen - 1939 - gemoderniseerd. De wieken zijn gestroomlijnd zodat de molen meer vermogen bij minder windkracht kon leveren en daarmee een grotere productie. Een levensreddende operatie voor veel molens in die periode.

Een tweede grote verandering was de vervijzeling van de molen in 1962.

Vijzels werden al veel eerder toegepast. Toen in 1675 de Lisserpoelpolder onder water kwam te staan vanwege een doorbraak van Spaardammerdijk bij Halfweg, had deze polder al twee vijzelmolens die de polder droogmaalden. Het octrooi op de uitvinding van de vijzel dateerde van 1634.

Dat bij poldermolens het scheprad werd vervangen door een vijzel had in deze contreien vooral te maken met het zakken van het veenpakket en daarmee het zakken van het polderpeil. Het scheprad had op den duur zoals dat heet te weinig tasting, waardoor de capaciteit om water uit te malen onvoldoende werd. Voorbeeld: in de Grospolder bij Hoogmade zakte het water tussen 1906 en 1992: 40 cm waardoor ook daar het scheprad bijna geen tasting meer had.

Vijzels losten dat probleem op, zij konden veel dieper het water weg halen. Zo ook bij de Steektermolen. Tegelijk werd er aan de vijzel vaak een elektromotor gekoppeld zodat de molen niet langer afhankelijk was van wind. Ook dat gebeurde bij de Steektermolen.

### **Ontwikkeling van de poldermolens**

We zien de ontwikkeling van de Steektermolen ook in algemene termen terug bij meer poldermolens. De windbemaling wordt vanaf het begin van 1400 op grote schaal toegepast. Want: Nederland = waterland = molenland.

De windmolen staat in 1600-1700 aan de basis van de eerste Nederlandse Industrialisatiegolf. Vooral in de Zaanstreek wordt dit duidelijk met zijn vele honderden molens voor allerlei toepassingen

Na 1800 en in de eerste helft van 1900 volgt enige modernisering:

- vijzels in poldermolens worden meer toegepast;
- de aerodynamische stroomlijning van het wiekensysteem komt op gang na circa 1930;
- het minder afhankelijk maken van wind door in de molen een brandstofmotor en later een elektromotor aan vijzel of scheprad te koppelen.

Daarna komen we in een volgende fase: het bouwen van een gemaal los van de molen. Dat is de fase waarin de windmolen overbodig wordt geacht. Wat overbleef werd vaak direct gesloopt of raakte in verval en tenslotte ook gesloopt.

In termen van kwantiteit: rond 1850 waren er in Nederland nog ongeveer 10.000 molens. Niet alleen poldermolens maar ook korenmolens oliemolens, zaagmolens, etc. In de provincie Zuid-Holland waren er in diezelfde periode ongeveer 1.300 molens. Daarvan resteren er vandaag nog circa 230.

### **Poldermolen monument én werktuig in tijden van klimaatverandering**

Ik lees op de website van het Hoogheemraadschap van Rijnland: (citaat) *... "Het klimaat in Nederland verandert. Het KNMI verwacht hogere temperaturen, nattere winters, heviger regenbuien en kans op drogere zomers. Dit heeft gevolgen voor de stedelijke omgeving, bijvoorbeeld door meer wateroverlast, grondwaterproblemen en hittestress." ...* (einde citaat)

Ik zou willen aanvullen: niet alleen de stedelijke omgeving ondervindt de gevolgen van de klimaatverandering maar ook in de polder zijn de gevolgen zichtbaar. Iedereen herinnert zich wel de dijkdoorbraak van de veendijk in Mijdrecht in 2003 na een prachtige zomer.

Terug naar 1959. In Warmond is onrust. Er zijn plannen om de Zwanburgermolen te slopen. De molen staat dan al enkele jaren stil omdat de bovenas, waaraan de wieken vastzitten, onbetrouwbaar is. Enkele inwoners van het dorp komen samen en vinden dat de molen niet gesloopt mag worden. Het resultaat is dat de molen in 1960 voor een symbolisch bedrag van één gulden wordt overgenomen door de Rijnlandse Molenstichting die het jaar daarvoor is opgericht. Aan de overname verbindt het polderbestuur één voorwaarde. Dat is dat de jonge stichting de molen in maalvaardige staat moet restaureren.

Enkele maanden na het herstel van de molen valt er zoveel regen dat op verzoek van het polderbestuur de molen wordt ingeschakeld om mee te helpen de polder droog te malen. De stichting krijgt een bijdrage van fl. 100 als bijdrage voor de gemaakte herstelkosten.

Zie daar de oorsprong van de missie van de Rijnlandse Molenstichting om haar molens zoveel mogelijk maalvaardig te onderhouden. Niet alleen rijksmonument maar ook werktuig. 43 van onze 49 poldermolens zijn maalvaardig en hebben een functie als reservebemaling. 2 molens van deze 43 molens hebben nog steeds de functie van hoofdbemaling.

Onze maalvaardige molens worden regelmatig ingezet. Zeker, de laatste twee jaren was er sprake van droogte, maar ook dan is een gemaal wel eens buiten werking. Nog in 2017 werd zes keer een beroep gedaan op onze molens om mee te helpen wateroverlast weg te werken. Onze molens hebben de gezamenlijke capaciteit om 9.000 hectare polderland veilig te stellen, dat is ongeveer de helft van de Haarlemmermeer. Voor het in standhouden van deze reservebemaling ontvangen wij jaarlijks een bijdrage van het Hoogheemraadschap van Rijnland, waarvoor grote dank. Wij werken aan plannen om van de zes molens die geen functie hebben in de reservebemaling er twee of drie op die functie terug te geven en hebben daarbij ook de hulp van Rijnland nodig.

We overschatten de functie van de reservebemaling van onze molens niet. Bij het uitvoeren van de primaire taak van Rijnland, neergelegd in het credo; Droge Voeten en

Schoon Water, speelt uiteraard heel wat meer dan alleen het hebben van reservebemaling voor de polders. Maar het is van belang dat Rijnland de mogelijkheid heeft van een back up als extreme wateroverlast optreedt of een gemaal tijdelijk buiten werking is.

Of om met uw dijkgraaf mr. F.M.A. Schokking te spreken bij het tien-jarig bestaan (in 1969) van de Rijnlandse Molenstichting (citaat) :... *"De oude polders en waterschappen zijn niet zó oud, dat zij geen gebruik weten te maken van de huidige techniek. Druk-op-de-knop-gemalen zijn normaal geworden. Hoe voortreffelijk deze ook zijn...zij kunnen ons onverhoeds in de steek laten. Gelukkig de polder, die dan nog beschikt over een maalvaardige molen: hij is een extra veiligheid, een offer waard en kan een uitkomst zijn! Zuinigheid met vlijt bouwt huizen als kastelen, maar het gemakkelijk prijs geven van een maalvaardige molen bedriegt de wijsheid."*... (einde citaat)

En toen, in 1969, was er nog geen debat over de gevolgen van de klimaatverandering.

### **Draagvlak voor molens**

"Waar denk je aan bij Nederland?" Die vraag werd in een onderzoek gesteld aan 1700 Nederlanders. Op plaats 1 en 2 kwamen 'Nederland als thuisland' en 'Nederland als een fijn land'. Op plek 3 stond: 'Kaas' en op 4: 'Vrijheid'. Dan op vijf: 'Molens'. Op 6: 'Water, scheepvaart en dijken'. Dan achtereenvolgens: 'Tulpen, het Weer en Klompen'.

In elk soortgelijk onderzoek scoren molens hoog. Die hoge score betekent veel draagvlak. Maar draagvlak is niet iets statisch. In de molenwereld zou er meer aandacht moeten zijn voor het vergroten draagvlak. In Rijnland beschikken wij niet over iconen als Kinderdijk of de Zaanse Schans. Wij moeten het hebben van de kleine pareltjes in het landschap. Pareltjes uit ons verleden, maar al eeuwen van vitaal belang.

De vergroting van het draagvlak heeft een directe relatie met geld. Een poldermolen kost jaarlijks gemiddeld € 16.500. Van rijk, provincie en gemeenten ontvangen wij jaarlijks € 10.000. Blijft dus een flink gat over dat we proberen aan te vullen door fondsenwerving, eigen donateurs en sponsoring. Maar dan nog blijft er een tekort van meer dan 20%. Dat gaat ten koste van het onderhoud. Niet verstandig, maar er is geen alternatief behalve een faillissement. Het antwoord is werken aan een groter draagvlak en meer support. Het is mijn overtuiging dat een groter draagvlak zich tenslotte uitdrukt in hogere bijdragen van overheden.

Te lang hebben we onze pareltjes goed verborgen weten te houden. Hoe promoten we het bezoek aan onze molens, hoe proberen we het draagvlak te vergroten? Een paar ontwikkelingen die bestuur en molenaars hebben ingezet.

- De laatste jaren is er bij de Rijnlandse Molenstichting en ook bij de molenaars meer aandacht voor onze bezoekers. Wij houden bij hoeveel bezoekers tien minuten of langer bij een molen zijn. Molenaars zijn actief in het rondleiden en vertellen het verhaal van het water. De afgelopen jaren kwamen per jaar 8.500 mensen naar onze molens.
- Onze molens zijn niet 24/7 voorzien van een molenaar. Wij zijn een organisatie van vrijwilligers. Daarom zetten we bij de molens waar relatief veel bezoekers komen, panelen neer van de orde die de burgemeester straks gaat onthullen. Een verhaaltje over de geschiedenis van de molen, een doorsnede van de molen en een QR code met een vertaling in het Engels en het Duits
- Als derde poot gaat het over educatie. Bij een aantal van onze molens hebben we lesbrieven geschreven voor de groepen zeven en acht van het basisonderwijs. De

leerkracht kan in enkele lessen het verhaal van het water doornemen en de rol van de molen daarin. Het project wordt dan afgesloten met een excursie naar de molen waar de molenaar een rondleiding geeft. Juist op het vlak van de educatie biedt deze locatie en met een gemaal en met een molen, maximale mogelijkheden om het verhaal van het water te vertellen.

- Als toekomstige vierde ontwikkeling zijn we in gesprek met rederijen om op een georganiseerde manier toeristen naar onze molens te brengen. Niet grootschalig, maar kleinschalig mooie molens bekijken in een mooi landschap en zelf een molen gaan bezoeken en van binnen voelen en ruiken welke rol molens in vroegere tijden hebben gespeeld. Waar vind je midden in de Randstad oasen van rust en stilte?

Ik sluit af.

Ik heb aangegeven dat de ontwikkeling van de poldermolen niet stil stond. Door toepassing van nieuwe vindingen bleef de productiviteit van de poldermolen zich ontwikkelen tot dat los van de molen staande gemalen de hoofdbemaling overnamen.

Vervolgens gaf ik aan dat de resterende poldermolens monument én werktuig zijn: zij vormen de reservebemaling voor het Hoogheemraadschap in klimaatonzekere tijden.

Om tenslotte af te ronden en naar binnen te kijken. Te lang zijn wij ervan uitgegaan dat het met dat draagvlak voor molens wel goed zat. We zagen onszelf niet als actoren die permanent moeten blijven werken aan het vergroten van draagvlak en heb een aantal ontwikkelingen benoemd om het draagvlak te versterken.

Wij markeren vandaag het afscheid van de resterende drie poldermolens in het bezit van het Hoogheemraadschap. Die molens vinden bij ons hun thuis. Onze missie monument én werktuig: molens in zo goed mogelijke staat van onderhoud door te geven aan volgende generaties. Als poldermolens die er goed uit zien en als werktuig optimaal hun functie voor de reservebemaling kunnen uitoefenen, als dat nodig is.

(met dank voor adviezen van G.H. Keunen)